

Berguven *Bubo bubo* i Sverige 1974-1975The Eagle Owl *Bubo bubo* in Sweden in 1974-1975

VIKING OLSSON

Inför försöken att få berguven *Bubo bubo* fridlyst företogs under åren 1943-48 en inventering av uvbeståndet i Sverige (Curry-Lindahl 1950). Trots att en total fridlysning av arten sedan följde år 1950, kom miljögifterna, och då framför allt spridningen av kvicksilver i naturen, att allvarligt decimera denna fridlysta uvstam. Vid en tidpunkt då orsakerna till förlusterna började bli helt klarlagda, ansågs det mycket viktigt att få fram uppgifter om storleken av den återstående stammen, och av denna anledning gjordes en ny riksomfattande inventering 1965 (Olsson 1967). Denna visade att en stark nedgång ägt rum mellan de två räkningarna, men att situationen för uven inte var lika allvarlig som för havsörn *Haliaeetus albicilla* och pilgrimsfalk *Falco peregrinus*. De senare två arterna ansågs så fåtaliga och hotade, att utvecklingen hos dem måste följas genom årliga undersökningar. En liknande uppmärksamhet mot uven kunde däremot inte anses nödvändig och knappast heller lämplig, detta senare därför att inventeringar alltid kan innebära ökade risker för störningskänsliga arter.

Lämpligheten av den senaste, nu företagna inventeringen har också av ovanstående anledning ifrågasatts av vissa medlemmar i föreningen. Det måste dock av en rad skäl anses ytterst viktigt att följa utvecklingen för en så pass utsatt art som berguven. En eventuellt konstaterad fortsatt negativ utveckling inom stammen som helhet eller i delpopulationer av den måste t.ex. konstateras på ett så tidigt stadium, att motåtgärder hinner sättas in. Redan inventeringar med intervall på upp till tio år torde vara nära gränsen för vad man vågar tänka sig för en art som berguven.

Just omkring åren 1974-75 fanns också ett annat speciellt skäl för att en riksinventering snarast borde företagas. Försöken att återinföra uven i sydvästra Sverige genom ett hängivet och tråget arbete av organisationen

"Berguv Sydväst" (se t.ex. Broo m. fl. 1973) är säkert välbekant för SOF:s alla medlemmar. Det var under början av 1970-talet som de första större utsläppen av i fångenskap uppfödda uvar ägde rum, och av den anledningen borde nog en riksinventering ha skett redan omkring 1972-73. Inför framtiden måste det vara av största intresse att försöka följa i vilken utsträckning sydvästra Sveriges ursprungliga vilda uvstam påverkas av utsläppen. Samtidigt är det naturligtvis minst lika viktigt att kunna följa om eller hur landets övriga uvbestånd kommer att påverkas av denna uppfödningens verksamhet, och därför bör vi lämpligen vid rätt tidpunkt ha tillgängliga fakta om den vilda uvstammen i så stora delar av landet som möjligt.

Insamlingen av uppgifter

För att undvika störningar genom besök vid boplatserna av alltför osakkunniga personer, riktades denna gången upprop endast till SOF:s egna medlemmar. På tio år har mycket hänt ifråga om förståelsen för varsam behandling av ömtåliga arter, och under denna tid har också rutinerna inom SOF för rapportering förbättrats avsevärt. Stort hopp sattes därför till de lokala rapportkommittéerna, förhoppningar som i många fall tyvärr kom på skam. Det visade sig snart, att det inom många områden blev nödvändigt med direkta hänvänelser till lämpliga personer, och de värdefullaste rapporterna kom också in den vägen. Ett stort tack riktas härmed till alla rapportörer men alldeles särskilt till dem som lagt ner speciell möda på noggrann efterforskning, utvärdering och rapportering från större områden.

Norrland förblev länge nästan "okänt land". Personliga brev utsändes då till ca 100 personer som lämnat information därifrån till den förra inventeringen, och den vägen kunde yt-

terliga
också
tänkb
i Öste
att kä
ska k
lokal

Rec
inte g
eller i
närva
digt p
komm
störni
tigare
Erfar
uvstar
självf
i en n
uv oc
tysta
lång t

Frå
framf
ensar
hålla
där si
berg
hona
ständig
att lu
kan f

Up
själva
lita p
åt avl
gjort
samm
det e
skulle
tillstå
eller i
eller
Alla i
alltså
kan l

◀ Figur
gränst
Eagle

terligar fakta insamlas. Slutligen gjorde jag också själv en mycket grundlig genomgång av tänkbara nya lokaler inom ett större område i Östergötland-Småland, och resultatet visade att kännedomen där redan tidigare varit ganska komplett. Endast en enda förut okänd lokal kunde läggas till de övriga.

Redan i uppropet i VF påpekades att det inte gällde att till varje pris fastställa häckning eller med full säkerhet konstatera om det var närvaro av en hane, en hona eller ett fullständigt par. Sådana undersökningar skulle genast komma att medföra avsevärt större risker för störning. Uvens säkerhet ansågs betydligt viktigare än att nå full visshet i detta avseende. Erfarenheten från t.ex. sydöstra Sveriges fasta uvstam säger, att närvaro av en uv — eller självfallet också två — vid ett häckningstillhåll i en mycket stor del av fallen är garanti för att uv också finns där till kommande år. De helt tysta tillhållen förblir ofta tysta för alltid eller lång tid framöver.

Från Norrland har man dock särskilt önskat framhålla, att skillnaden mellan iakttagelser av ensamma exemplar och par där är viktig att hålla i minnet. Den hemska sanningen är, att där sitter ensamma hanar och ropar i många berg och sedan många år, efter det att deras hona skjutits bort av marödörer. De stora avstånden och den dåliga förökningen tycks göra att luckorna endast långsamt och slumpartat kan fyllas av nya kringströvande exemplar.

Uppmaningen att inte onödigtvis närma sig själva boplatsen och nödvändigheten av att anlita personer som inte kunnat ägna långa tider åt avlyssning har ganska naturligt i många fall gjort det omöjligt att definitivt skilja på ensamma uvar och kompletta par. Frekvensen av det ena eller andra slaget i inrapporteringen skulle säkert också ofta bero mindre på hur tillståndet var på platsen utan mera på slumpen eller respektive rapportörs förmåga att avlyssna eller i övrigt tyda det verkliga förhållandet. Alla inventeringens siffror i det följande anger alltså bara "besatt boplats", vilket i verkligheten kan betyda ett ensamt exemplar. I det helt

övervägande antalet fall rör det sig dock säkert om par.

Man bör komma ihåg att uvstammen har naturliga växlingar med upp- och nedgångar, ofta särskilt beroende på växlingar i bytestillgången. Tyvärr visade det sig, att det utvalda inventeringsåret 1975 på många sätt kom att bli ett av bottenåren för berguven i stora delar av Sverige. Många uvar fullföljde aldrig sin häckning och blev därigenom endast löst knutna till sin häckningsplats. Om detta hände på ett tidigt stadium, kunde deras närvaro över huvud taget vara svår att konstatera. I ett sådant läge förföll den bästa lösningen vara att komplettera med intryck och uppgifter från 1974, som på många håll var ett bra år för uvarna. Ett fåtal kompletterande uppgifter har tagits också från 1976, men i det stora hela gäller redovisningen tillståndet i landet för berguvarna 1974—75.

Ett speciellt problem som gällt för denna uvinventering är sekretessen. Några rapportörer har inte önskat ange ett mera exakt läge för en viss boplats, och det har i de flesta fall inte inneburit någon direkt nackdel. Värre är det när en person endast önskar lämna en totalsumma för ett stort område, och man sedan får in enstaka detaljerat angivna boplatser från samma område från andra rapportörer. Värdet av dessa senare reduceras då till nästan noll, eftersom man garanterat tystnadsplikt gentemot alla uppgiftslämnare, och inte vet om de enstaka boplatserangivelserna skall läggas till den inrapporterade totalsumman, eller om de finns med däri. Detta kan bl.a. ha medfört att siffrorna för vissa delar av Norrland blivit något för låga.

Det har naturligtvis också funnits personer som av sekretessskäl helt underlåtit att delta i inventeringen. I en del fall har väl de av dem kända förekomsterna rapporterats via andra, i andra fall har deras ovilja att rapportera lett till en lucka i vår kännedom om tillståndet just nu. Skulle någon vid läsningen av dessa rader upptäcka eller misstänka felaktigheter som skulle kunna rättas till genom ytterligare information, så är jag naturligtvis tacksam för att få sådan. Även om den ej går att få in här, så kan den bidra till en säkrare grund för den inventering som säkert blir önskvärd i framtiden.

◀ Figur 1. Berguv *Bubo bubo* i gammal granskog. Foto: Viking Olsson/N.

Eagle Owl.

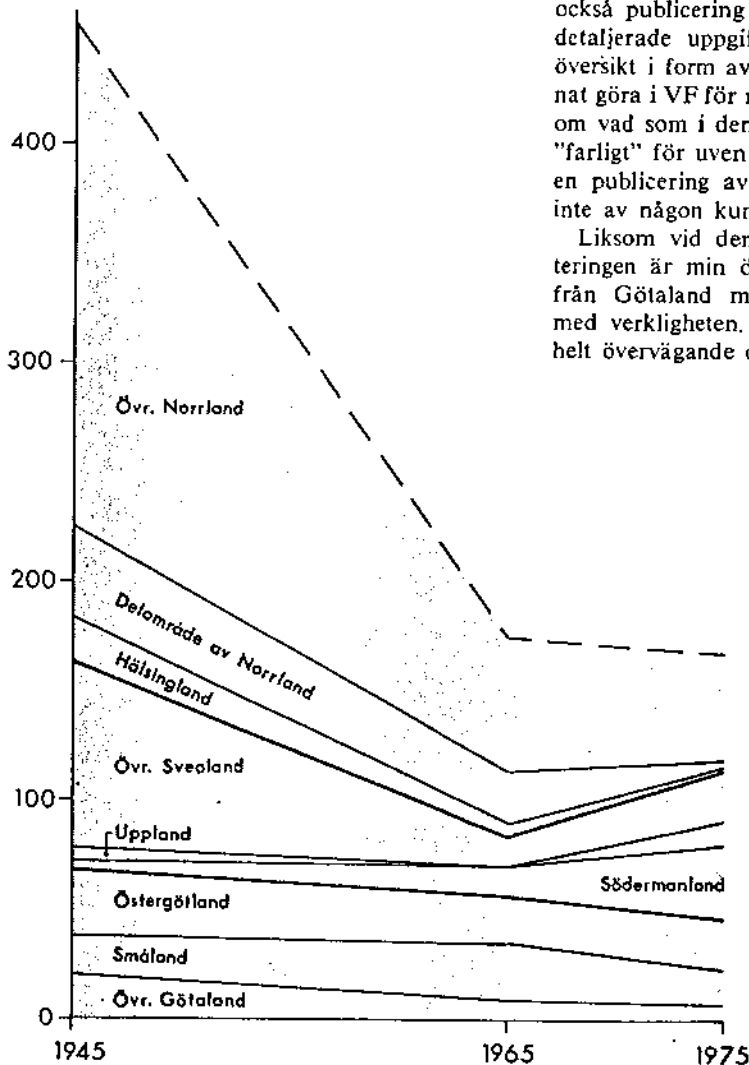
En annan komplikation vid denna inventering har varit de av Berguv Sydväst utplanterade uvarna. Fram till inventeringsvåren 1975 hade sammanlagt 66 uppfödda uvar släppts ut i sydvästra Sverige. Det verkliga antalet levande sådana uvar vid den tidpunkten var dock avsevärt lägre på grund av olika förluster. Hela bakgrundsmaterialet och all information om alla dessa utsläppta uvar finns hos organisationen "Berguv Sydväst", och kommer att redovisas av dem. Jag har alltså från Björn Bro endast efterfrågat och erhållit uppskattade siffror på antalet kvarlevande exemplar av den

ursprungliga västsvenska stammen. Några av de utplanterade har därigenom kommit att medräknas, eftersom de ingått "blandäkenskap" med vilda, tidigare ensamstående uvar. Det finns också i Närke och i södra Dalarna häckande uvar som kan vara eller härstamma från utsläppta exemplar efter uppfödning i fångenskap. Man vet dock inget med säkerhet om deras ursprung; de har medräknats i tidigare inventeringar, och de finns med också i denna.

Resultat

Tyvär försvarar hänsynen till uvens bästa också publicering av resultat i form av mera detaljerade uppgifter och i synnerhet av en översikt i form av prickkarta, såsom man kan göra i VF för många andra arter. Åsikterna om vad som i den vägen måste betraktas som "farligt" för uven går säkert starkt i sår, men en publicering av uppgifterna i tabell 1, bör inte av någon kunna bedömas som riskabel.

Liksom vid den närmast föregående inventeringen är min övertygelse den, att siffrorna från Götaland mycket väl stämmer överens med verkligheten. Likaså gäller detta för den helt övervägande delen av Svealand. I redovis-

Figur 2. Utvecklingen för olika delpopulationer och för den totala populationen av berguv *Bubo bubo* i Sverige 1945-1975 (se även tabell 1). De horisontella fältens växlande bredd markerar konstaterade förändringar från räkning till räkning. "Delområde av Norrland" betecknar ett speciellt noggrant inventerat område i Norrland, medan den streckade övre linjen markerar osäkerheten, framför allt i siffrorna från hela Norrlandsområdet. Värdefull hjälp vid utarbetandet av denna figur har lämnats av Tomas Moll.

Changes in the population of Eagle Owl in Sweden in 1945-1975 (see also Table 1). The strips show the changes in different parts of Sweden from survey to survey.

Tabell 1. Antalet besatta boplatser av berguv *Bubo bubo* vid tre inventeringar under åren 1943–1975.

Number of breeding places with one Eagle Owl or a pair of Eagle Owls present at three surveys in 1943–1975.

Område <i>Area</i>	Inventeringsår <i>Year of survey</i>		
	1943–48	1964–65	1974–75
Götaland	68	56	46
Svealand	94	28	68
Norrland	293	91	57
Hela Sverige <i>Entire Sweden</i>	455	175	171

ningen av inventeringen 1964–65 fanns av olika anledningar orsak att betvivla riktigheten av siffrorna för Dalarna. Mycket få rapportörer hörde då av sig, och antalet uppgivna uvar var mycket litet. Nu tio år senare är antalet verkligt aktiva ornitologer i landskapet större, och rapporteringen är mycket mera satt i system, och ändå ligger siffrorna anmärkningsvärt lågt, ja förfärande lågt om man ser till de 77 paren som uppgavs 1943–48. Det är nog alltså troligt att siffrorna från Dalarna i förra inventeringen inte var så avvikande från verkligheten som man då hade anledning att misstänka.

Ser man på siffrorna för Norrland bör man nog hålla i minnet, att de i många fall är avsevärt mycket mer osäkra. Orsakerna är flera – uvens nattliga vanor, de väldiga arealer det här är fråga om, och svårigheten att täcka ett så stort område med kompetenta rapportörer ger en stor osäkerhet om totalantalet besatta boplatser där. Osäkerheten i norrlandssiffrorna medför naturligtvis att alla tre inventeringarnas totalsiffra är och förblir rätt osäker. Där emot har en mycket större säkerhet om trenden i utvecklingen i Norrland kunnat erhållas, eftersom kontaktade rapportörer från flera både mycket stora och andra mindre områden rapporterar om samma negativa utveckling från inventering till inventering.

Siffrorna, både för Dalarna och dem gällande för hela landet, visar att den verkligt stora nedgången – säkert påbörjad långt före 1940-talet – ägde rum fram till mitten av 1960-talet, men att stammen som helhet sedan förblivit i stort sett oförändrad. Orsakerna till

nedgången var säkert framför allt medveten hård förföljelse, därefter från 1940-talet, och särskilt i vissa områden, kombinerad med giftanhopning i uvens bytesdjur. Minskningens dämpning och upphörande får därför troligen framför allt ses som en kombination av att kunskap om fridlysning sakta tränger fram till alla berörda, samt att giftsituationen gradvis förbättras, särskilt då det gäller kvicksilver, fram till åren in på början av 1970-talet (Odsjö & Olsson 1975).

Om redovisningen avslutades här så skulle väl läsaren få ett intryck av att allt var ganska väl beställt med uven idag. En katastrofal nedgång har brutits och läget stabiliserats. Så väl är det tyvärr inte. Det finns exempel på både positiv och negativ utveckling i skilda delar av utbredningsområdet, och sådant döljs till stora delar vid en redovisning i form av stora klumpsummor. Åter blir sekretessfrågan aktuell. En mera detaljerad redovisning kan kritiserar ur vissa synvinklar. Samtidigt kan man ifrågasätta om det vid en riksinventering är riktigt att hålla inne med intressant och värdefull information, som dels kan tjäna till att visa vad som trots allt gått att uppnå genom hårt arbete med ökat skydd från naturvårds- och fågel-skyddshåll, dels visar var starka insatser i den vägen fortfarande tycks vara nödvändiga. Sådan information måste i det långa loppet vara till berguvenns bästa, och efter eget noggrant övervägande och efter att ha hört med flera av uppgiftslämnarna, presenteras i figur 2 utvecklingen mer preciserat i vissa landskap, kompletterat med tendenserna i övriga delar av landet. Flertalet gäller enheten landskap, medan siffrorna från vad som här kallats ett "Delområde av Norrland" erhållits från ett speciellt väl känt och genomsökt område där.

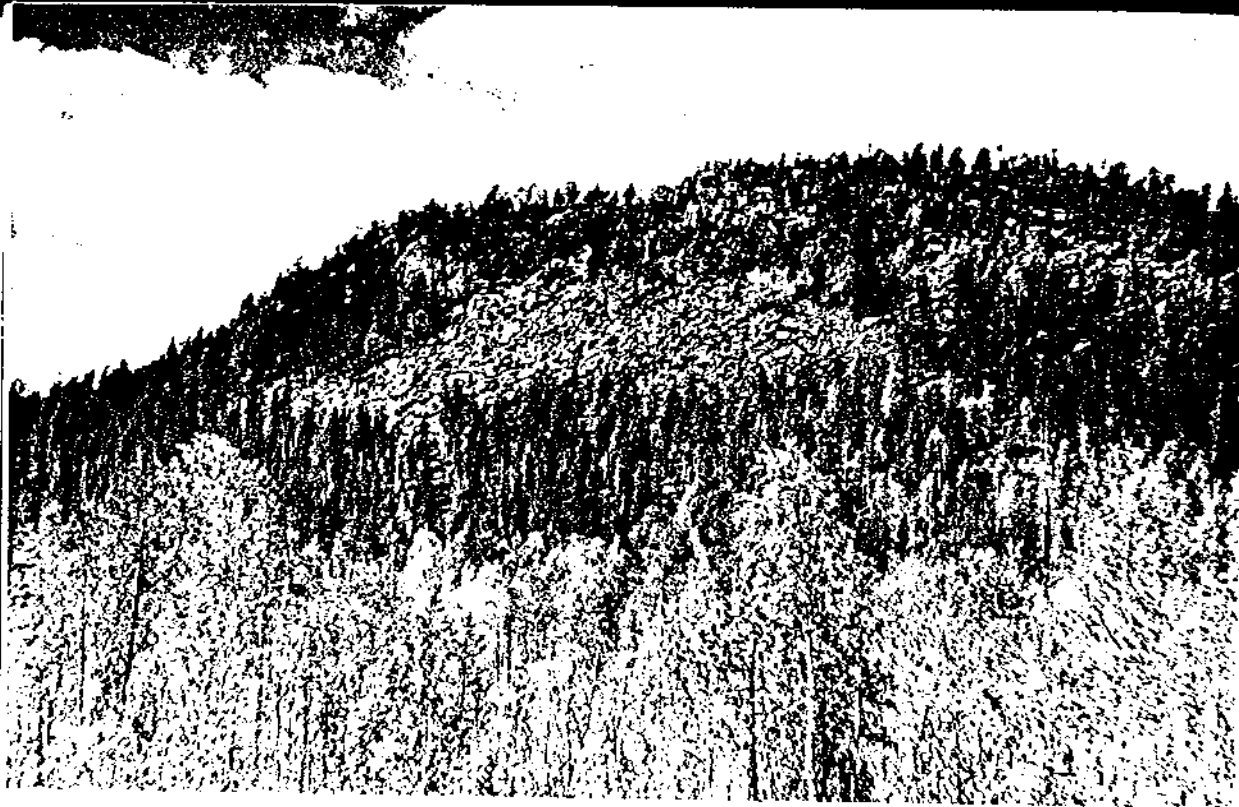
Totalsumman för Småland bekräftar flera rapportörers åsikt, att arten där gått tillbaka under senare år. Man kan naturligtvis säga, att den bara i stort återgått till en tidigare nivå efter en mindre topp på 1960-talet. En närmare granskning av läget för inrapporterade lokaler visar dock, att tillbakagången ägt rum nästan enbart i det sammanhängande utbredningsområdets sydligaste och sydvästligaste kantområden. I Östergötland har stammen i stort sett bibehållit sig oförändrad under de trettio åren.

Några av
nmit att
undäkten-
var. Det
na häck-
nma från
i fången-
erhet om
i tidigare
i denna.

ns bästa
av mera
et av en
man kun-
Åsikterna
ktas som
sär, men
ell 1, bör
iskabel.
de inven-
siffrorna
r överens
a för den
i redovis-

lingen för
tioner och
populatio-
Bubo bubo
-1975 (se
De hori-
växlande
konstate-
r från räk-
g. "Delom-
id" beteck-
t noggrant
de i Norr-
i streckade
kerar osä-
för allt i
hela Norr-
Värdefull
ctandet av
är lämnats

population
in Sweden
(see also
strips show
i different
i from sur-

Figur 3. Allt fler av de stora bergen i norrländska skogslandet står nu tomma och tysta sedan berguven *Bubo bubo* fördrivits därifrån. Gammal häckningsplats i Norrbotten. Foto: Viking Olsson/N.

Breeding place of Eagle Owl in northern Sweden.

Mest anmärkningsvärd och glädjande av tendenserna i olika delar av Göta- och Svealand är den starka tillväxten av uvstammen i Södermanland men också i Uppland. Utan redovisning i figur 2 finns det dock också på några andra ställen i Göta- och Svealand exempel på en slags nykolonisation av uv i marker som tidigare saknat uv, i varje fall sedan lång tid. Det är ytterst viktigt att alla dessa lovande förekomster tas väl till vara och skyddas väl, då det trots allt är den vägen vi helst vill få Sverige återkoloniserat av uven, alltså genom en ökning och spridning på naturlig väg av den vilda uvstammen.

Ganska markanta förändringar av olika slag har alltså inträffat i varandra närliggande områden, mellan vilka skillnaderna knappast kan vara stora ifråga om förföljelse eller miljögifter. Detta visar tydligt att uvstammens storlek också kan styras starkt av andra faktorer, t.ex. näringstillgång, klimat, störning, genetiska

skillnader osv. Vilken eller vilka faktorer som haft störst betydelse i det ena eller andra fallet är i de flesta fall ännu omöjligt att avgöra.

I figur 2 har också två norrländska områden särskilt markerats, ett i söder (Hälsingland) och ett i norr ("Delområde av Norrland"), och båda visar på en lika katastrofal utveckling mot ett nästan totalt försvinnande. Redan vid föregående inventering framgick genom uppgiftslämnarna i norr, att uvstammen där var ytterst hårt pressad av jägare som trodde sig syssla med "viltvård", samt av en utbredd olaglig konservatorsverksamhet. På tio år har en del hänt, och inställningen till rovfåglarna har svängt till det bättre på många håll. "Numera är 95 % av jägarna uvvänliga här" säger t.ex. en rapportör i norr, och om det är sant, är en sådan sinnesförändring på bara tio år något ganska märkligt och glädjande. De återstående fem procenten är dock naturligtvis fortfarande kapabla att ytterligare decimera stammen. Man

efte.
insa
ner
av
kun
skrif
och
nya
olag
bör
och
sam
O
stort
riksi
orni
plats
och
fall
synt
till
känr
pekt
och
instä
skall
bättr
vissa

Sum
Since
statu:
It is

efterlyser nu sedan många år en verkligt aktiv insats från jägarnas riks- och lokalorganisationer för att få ett definitivt slut på förföljelsen av de norrländska rovfåglarna. Det måste kunna ske genom utökad information i jakttidskrifterna, genom insatser i jaktvårdsområdena och genom påverkan från jägare till jägare. De nya strävandena för en bättre bevakning mot olaga jakt, äggplockning och annan förföljelse bör på alla sätt understödjas. Här har jägare och ornitologer precis samma intressen och bör samverka.

Också på oss ornitologer vilar slutligen ett stort ansvar. Det finns i rapporteringen till riksinventeringen ett fall meddelat, där unga ornitologer förlagt en nattkursion till en boplatz för uv. Man tältade 75 meter från boet, och i nattkylan förstördes äggen. Även om ett fall som detta säkert hör till de mycket sällsynta, så får inte sådant ske idag. Som slutord till dessa rader om uvens situation 1974-75 känns det angeläget att foga en maning. Respektera de fridlysta fåglarnas behov av skydd och ostördhet, och gör allt för att sprida denna inställning till andra, okunniga. I bästa fall skall då utvecklingen kunna vändas till det bättre, såsom vi här sett att den kan göra inom vissa av uvens häckningsområden.

Summary

Since 1943, three surveys have been made of the status of the Eagle Owl in Sweden (see Table 1). It is undesirable to disturb this rare and wary bird

by close investigations of the nest; therefore reporters have been urged only to inform whether a breeding locality is occupied by one or a pair of Eagle Owls. Naturally, most reports refer to pairs. The state in the southern parts of Sweden — Götaland and Svealand — is quite well known, and the numbers there in consequence of this can mostly be relied on. Considering the vast areas and the sparse human population in the northern part of Sweden (Norrländ) the numbers from there must be considered less accurate. The totals from the last two surveys seem to indicate a stable population in the country, but Fig. 2 shows that considerable fluctuations have taken place in different parts of Sweden. Most alarming is the situation in Norrländ where exact long-term investigations in important areas show a steady and rapid decline. In these parts active persecution is still going on, and Swedish sportmen's associations are earnestly urged to help in stopping this absurd kind of "wildlife-management".

Litteratur

- Broo, B. m.fl. 1973. Projekt Berguv Sydväst. *Vår Fågelvärld*, 32: 290-292.
 Curry-Lindahl, K. 1950. Berguven, *Bubo bubo* (L.). Förekomst i Sverige jämte något om dess biologi. *Vår Fågelvärld*, 9: 113-165.
 Odsjö, T. & Olsson, V. 1975. Kvicksilverhalten i en population av berguv *Bubo bubo* i sydöstra Sverige efter 1966 års alkylkviksilverförbud. *Vår Fågelvärld*, 34: 117-124.
 Olsson, V. 1967. Berguvinventeringen 1965. *Sveriges Natur*, årsboken 1967: 78-88.

Viking Olsson, Stigarvägen 1,
 S-611 00 Nyköping